Η Ευρωπαϊκή Υπόθεση και η «Λατινική Αυτοκρατορία» του Κοζέβ

Αλέξανδρος Κοζέβ, *Λατινική Αυτοκρατορία. Σχεδίασμα ενός δόγματος για τη γαλλική πολιτική 1945*, μτφρ. Ιφιγένεια Καμτσίδου, επίμετρο Γιώργος Μερτίκας, Εξάρχεια, Αθήνα 2016.

Γιώργος Λιερός

«Το σύγχρονο κράτος στην παρούσα πολιτική πραγματικότητα, απαιτεί βάσεις ευρύτερες από αυτές που αντιπροσωπεύουν τα καθαυτό έθνη. Για να είναι πολιτικά βιώσιμο το μοντέρνο κράτος πρέπει να θεμελιώνεται σε μια «ευρεία "αυτοκρατορική" ένωση συγγενικών εθνών». Το μοντέρνο κράτος δεν είναι πραγματικά κράτος παρά μόνο εάν είναι μια αυτοκρατορία.»
— Αλέξανδρος Κοζέβ, 1945

Είναι, εν τέλει, η Ευρώπη, κάτι παραπάνω από μια υπόθεση; Από μια «μοιραία προκατάληψη της γεωγραφίας»; Υφίσταται μια διακριτή πολιτισμική οντότητα από τον Ατλαντικό μέχρι τα Ουράλια, μια έστω εν δυνάμει Ευρώπη των λαών ή μήπως ό,τι αποκαλούμε Ευρώπη στην πράξη ταυτίζεται με την λεγόμενη Δύση και τον δυτικό πολιτισμό; Και ποια είναι τα σύνορα της Ευρώπης υπό αυτήν την κοινωνική και όχι γεωγραφική έννοια; Υπάρχει ένα ευρωπαϊκό βίωμα του «εμείς»; Ποιος περιλαμβάνει και ποιους αποκλείει; Είναι τόσο ισχυρό, τόσο εσωτερικό, αυτό το βίωμα ώστε να μπορούμε να μιλήσουμε για ένα ευρωπαϊκό λαό; Ή μήπως πρέπει να συλλάβουμε αυτό το «εμείς» με τις διαβαθμίσεις του, σαν μια σειρά ομόκεντρων κύκλων π.χ. οι γερμανικοί λαοί στο κέντρο, οι άλλοι δυτικοευρωπαϊκοί – κεντροευρωπαϊκοί λαοί ένας ευρύτερος κύκλος κτλ.;

Το σίγουρο είναι ότι ακόμα και στα πλαίσια του δυτικοευρωπαϊκού πολιτισμού, που αποτελεί μια αδιαμφισβήτητη πολιτισμική οντότητα, υπάρχουν διακριτά «εμείς», διακριτοί

λαοί και οι αντιθέσεις τους. Σίγουρο ακόμη είναι ότι σε κάποιες σπάνιες, πολύ ιδιαίτερες στιγμές της ιστορίας, εμφανίστηκε μια φευγαλέα μορφή, κάτι που θα μπορούσε να το πάρει κανείς για τον ευρωπαϊκό λαό: στις δημοκρατικές επαναστάσεις του 1848, στις εργατικές επαναστάσεις 1917-1939, στα κινήματα του 1968.

Στη συζήτηση για την Ευρώπη ο Αγκάμπεν επανέφερε την «Λατινική Αυτοκρατορία», ξαναέθεσε ένα μοναδικό ντοκουμέντο, πραγματικά ανυπολόγιστης αξίας, γραμμένο στην ωμή γλώσσα που μιλούν οι κλειστοί κύκλοι που παίρνουν τις αποφάσεις όχι σ' εκείνη των ΜΜΕ και των προεκλογικών ακροατηρίων. **Η «Λατινική Αυτοκρατορία» είναι ένα κείμενο με το οποίο ο Αλέξανδρος Κοζέβ απευθύνθηκε τον Αύγουστο του 1945 στη γαλλική πολιτική ηγεσία και το οποίο ήρθε στη δημοσιότητα, πετσοκομμένο κιόλας, μόλις το 1990.** Σκιαγραφεί με σαφήνεια τις βασικές γραμμές που επρόκειτο να ακολουθήσει η γαλλική εξωτερική πολιτική τις επόμενες δεκαετίες αλλά και τις κύριες αντιθέσεις μέσα από τις οποίες γεννήθηκε και διαμορφώθηκε η ΕΟΚ πρώτα και η Ευρωπαϊκή Ένωση στη συνέχεια. Άλλωστε ο Κοζέβ δεν είναι μόνο ο φιλόσοφος που δίδαξε τον Χέγκελ σε διανοούμενους όπως οι Ρεϊμόν Αρόν, Ζακ Λακάν, Αντρέ Μπρετόν, Ζωρζ Μπατάιγ, Μερλώ Ποντύ, Αλτουσέρ, Σαρτρ κ.ά. αλλά επίσης ένα υψηλόβαθμο στέλεχος του γαλλικού υπουργείου οικονομικών, ο άνθρωπος που έπαιξε δεσπόζοντα ρόλο στις διαπραγματεύσεις για την ΕΟΚ και την GATT.

Σύμφωνα με τον Κοζέβ τα ευρωπαϊκά εθνικά κράτη δεν έχουν πλέον -ήδη στα 1945- τα απαραίτητα μεγέθη που θα τους επιτρέψουν να διατηρήσουν την αυτονομία τους. Ο μεταπολεμικός κόσμος θα διαμορφωθεί μέσα από τον ανταγωνισμό δύο αυτοκρατοριών: μιας προτεσταντικής έμπνευσης αγγλοσαξονικής και μιας ορθόδοξης παράδοσης σλαβο-σοβιετικής. Υπό την πίεση της ανάγκης εξισορρόπησης της σλαβο-σοβιετικής οικονομικής και στρατιωτικής ισχύος στην Ευρώπη, οι ΗΠΑ και η Αγγλία θα αποδεχθούν την επανένταξη της Γερμανίας στο ευρωπαϊκό σύστημα και τον επανεξοπλισμό της.

Η ραγδαία, αναπόφευκτη οικονομική άνοδος της Γερμανίας και

μάλιστα η προσχώρησή της στην αγγλοσαξονική αυτοκρατορία με την οποία είναι πολιτισμικά πολύ συγγενής -όλοι αυτοί ανήκουν στον προτεσταντικό κόσμο- θα υποβαθμίσει την Γαλλία σε μια δευτερεύουσα δύναμη της ηπειρωτικής Ευρώπης, θα την περιορίσει στο χλωμό ρόλο μίας στρατιωτικής, οικονομικής και τελικά πολιτικής ενδοχώρας της Γερμανίας. Το μέλλον της Γαλλίας θα είναι ένα «καθεστώς κτήσης». Με δεδομένες τις πολιτιστικές, γλωσσικές και θρησκευτικές διαφορές καθώς και τις διαφορές στον τρόπο ζωής, σε μια γερμανο-αγγλοσαξονική αυτοκρατορία η Γαλλία θα μείνει πάντα λίγο-πολύ ξένο σώμα και θα υποχρεωθεί να παίξει ένα περιθωριακό και φτωχό ρόλο δορυφόρου, ένα ρόλο πολιτικού μέσου [9,26,27,29,43].

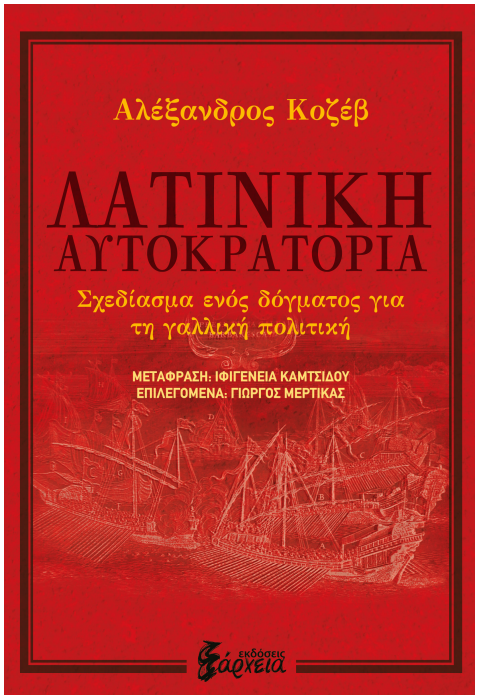

Ο Κοζέβ προτείνει στη Γαλλία να αντιδράσει παίρνοντας την πρωτοβουλία για τη συγκρότηση μιας τρίτης αυτοκρατορίας, της Λατινικής, από τα συγγενή έθνη της Γαλλίας, της Ιταλίας και της Ισπανίας. Το εγχείρημα καθιστούν δυνατό και βιώσιμο, η κοινή θρησκεία (Καθολικισμός), η συγγένεια στη γλώσσα, τον πολιτισμό και τον τρόπο ζωής, ο συνολικός πληθυσμός αυτών των τριών εθνών (πάνω από 120 εκατομμύρια), η γαλλική βιομηχανία, τα ισπανικά και ιταλικά εργατικά χέρια και πρώτες ύλες [50,51,96], ο γαλλικός στρατός [58] και προπάντων η συνεχής γραμμή που σχηματίζουν οι αφρικανικές αποικίες των λατινικών εθνών, οι οποίες τους επιτρέπουν να μετατρέψουν την Μεσόγειο σε πραγματική mare nostrum [48,60].

Στη Λατινική Αυτοκρατορία αρκεί να κρατήσει την αποκλειστικότητα της Μεσογείου αφήνοντας στους άλλους τους ωκεανούς [59]. Ο Κοζέβ μάλιστα καλεί τη Γαλλία να κάνει ό,τι είναι δυνατόν για την απόδοση από τους Συμμάχους πίσω στην Ιταλία των αφρικανικών αποικιών της [48]. Ήδη εδώ ο Κοζέβ

προλέγει τον πόλεμο της Αλγερίας (ένα εκατομμύριο Αλγερινοί νεκροί).

Τη Λατινική Αυτοκρατορία λοιπόν ήδη από την αφετηρία της (που κατά τον Κοζέβ πρέπει να είναι η ένωση των αποικιακών κληρονομιών των τριών ιδρυτικών μελών [48]) σπαράσσει ο διχασμός μητροπόλεις/αποικίες που σύντομα με την έκρηξη των αντιαποικιακών αγώνων θα αποδειχθεί ασυμφιλίωτος. Και δεν είναι ο μόνος διχασμός. Θα υπάρχει αναγκαστικά, λέει ο Κοζέβ, ανάμεσα στα ενωμένα έθνη, ένα έθνος που θα είναι το «πρωτότοκο», το πρώτο μεταξύ των ίσων του. Στη σλαβο-σοβιετική αυτοκρατορία τον ρόλο αυτό τον παίζει ο ρωσικός λαός και όσον αφορά την μελλοντική Λατινική Αυτοκρατορία είναι προφανές ότι την πρώτη θέση πρέπει να την καταλάβει η Γαλλία [45,46].

Η Γαλλία θα εξασφαλίσει τον πολιτικό έλεγχο του συνόλου της αυτοκρατορίας συγκεντρώνοντας στο εσωτερικό της τη λατινική βαριά βιομηχανία [96]. Η Γαλλία μεταδίδοντας ένα κατά βάση γαλλικό χαρακτήρα στα λατινικά στρατεύματα θα εξασφαλίσει μια γενική υπεροχή [58]. Μέσα στην ίδια την Γαλλία, όσον αφορά την οικονομία, πρέπει κανείς να στραφεί στην ελίτ της κυβερνώσας αστικής τάξης, κι από αυτή την τάξη θα πρέπει να αναμένεται η αναγκαία προσπάθεια για μια οικονομική ανανέωση και για την αυτοκρατορική επέκταση της Γαλλίας [98].

Στην Ισπανία είναι αναγκαίο να αντικατασταθεί ο Φράνκο από μια γαλλόφιλη κυβέρνηση -μια κυβέρνηση που να είναι υπέρ της δημιουργίας μιας Λατινικής Αυτοκρατορίας υπό την αιγίδα της Γαλλίας- και όχι από μια αναρχίζουσα και αναρχική Ισπανία, όχι από μια υπερβολικά «κόκκινη» Ισπανική Δημοκρατία, η οποία δεν θα ήταν αποδεκτή από τις γαλλικές και ισπανικές άρχουσες τάξεις και από την Καθολική Εκκλησία [72,73,74]. Τα μέτρα που προτείνει ο Κοζέβ εις βάρος της Γερμανίας για να ματαιώσει ή να καθυστερήσει την οικονομική της ανόρθωση είναι δρακόντια. Η Γερμανία πρέπει να λειτουργεί ως το ανθρακωρυχείο της Λατινικής Αυτοκρατορίας, λέει, και ζητάει επίσης την προσάρτηση του Σάαρ υπό την προϋπόθεση ότι θα επιτραπεί στη Γαλλία να εκδιώξει τον γερμανικό πληθυσμό [94,95].

Αυτό το μικρό αλλά τόσο διαφωτιστικό βιβλιαράκι μας δίνει μια ιδέα για το είδος των προβληματισμών, των προθέσεων και των διαθέσεων που επικρατούσαν ανάμεσα στους πατέρες-ιδρυτές του σημερινού ευρωπαϊκού οικοδομήματος, της βούλησης και των στοχεύσεών τους που δεν φαίνεται να είχαν και μεγάλη σχέση με τον Διαφωτισμό και τις δημοκρατικές επαναστάσεις (ο Κοζέβ μπερδεύει τη Γαλλική με την εθνικοσοσιαλιστική επανάσταση, τον Ροβεσπιέρο με τον Χίτλερ [14]).

Η ελληνική πολιτική ηγεσία, εκείνη του «ανήκομεν εις την Δύση» (Κ. Καραμανλής ο πρεσβύτερος), έβαλε τη χώρα στην ΕΟΚ μια εποχή που, σωστά, το μεγαλύτερο μέρος της Αριστεράς τοποθετούνταν αρνητικά ή με δυσπιστία απέναντι στο ευρωπαϊκό ιδεώδες. Η ελληνική ηγεσία, τότε, είχε πάντως τον ρεαλισμό να υπολογίζει τις δυνατότητες που έδινε η ισορροπία ανάμεσα στη Γαλλία και τη Γερμανία. Όταν μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ και τη γερμανική ενοποίηση η ισορροπία αυτή χάθηκε και οι επιπτώσεις έγιναν ορατές με τον πιο δραματικό τρόπο στον γιουγκοσλαβικό εμφύλιο και την οικτρή τύχη της Σερβίας, κανένας συναγερμός δεν σήμανε στην ελληνική ελίτ.

Η κυβέρνηση Σημίτη έβαλε την χώρα στο ευρώ και ανέλαβε τη διοργάνωση της Ολυμπιάδας ενώ το ευρωπαϊκό χρήμα συνέχισε να ρέει, η παραγωγική βάση να αποσαθρώνεται και η κοινωνία να εκμαυλίζεται -Κ. Σημίτης, ο μοιραίος άνθρωπος των τελευταίων 30 χρόνων, αυτός που οδήγησε στον όλεθρο μια χώρα. Όταν μετά την κρίση του 2008 ήρθε ο λογαριασμός, η κοινωνία ήταν εντελώς απροετοίμαστη να αντιμετωπίσει κατάφατσα τον ζοφερό κόσμο που περιγράφει το κείμενο του Κοζέβ. Η ιδεολογία του ευρωπαϊσμού άφηνε την κοινωνία και την Αριστερά να πιστεύουν σ’ ένα υποτιθέμενο ευρωπαϊκό κεκτημένο που θα επέτρεπε εύκολες, ανέξοδες και ανώδυνες λύσεις και έτσι έκανε δυνατή την χειραγώγηση των κινημάτων από μία χούφτα τιποτένιων (τη σημερινή κυβέρνηση).

Και η υπόλοιπη Αριστερά; Αυτή που δεν σαγηνεύτηκε από τον ευρωπαϊσμό; Ως επί το πλείστον δείχνει να μην αντιλαμβάνεται για την Ελλάδα του 2020 αυτό που ήταν αυτονόητο για τον Κοζέβ

όσο αφορά τη Γαλλία του 1945: **η εποχή των εθνών-κρατών έχει περάσει. Ποια είναι όμως τα συγγενή έθνη μαζί με τα οποία η Ελλάδα θα μπορούσε να βρει τη δική της θέση στον κόσμο;**

Σημείωση: Μέσα στις αγκύλες αναγράφεται η σελίδα του βιβλίου του Κοζέβ.